

Thomas Sandkühler
ADOLFH.

THOMAS SANDKÜHLER

ADOLF H.

egy diktátor életútja

A mű eredeti címe: Adolf H., Lebensweg eines Diktators
Copyright © 2015 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, München
Magyar kiadás © Magistra Könyvkiadó, 2019
A jogtulajdonos engedélye nélkül a műből részlet sem közölhető.

A magyar kiadás a Balla-Sztojkov Irodalmi Ügynökség közreműködésével
valósult meg.

Fordította: Balla Judit
Hungarian translation © Balla Judit, 2019
Szerkesztette: Németvölgyi Ilona

ISBN: 978-615-80791-6-7

Kiadta a Magistra Kiadó 2019-ben
Felelős kiadó: a Kiadó ügyvezetője
www.magistrakiado.hu

Borítóterv: Takács László
Tördelés és nyomdai előkészítés: SzépKönyvek (www.szepkonyvek.hu)

Nyomdai munkálatok: Alföldi Nyomda Zrt.
Felelős vezető: György Géza

Dr. Thomas Sandkühler, történész, egyetemi tanár, a Berlieni Humboldt Egyetem tanszékvezetője. A XX. századi történelem és a Holocaust elismert szakértője, több nemzetközi kutatócsoport tagja. Történelmi munkája mellett a történelemoktatás módszertanának is kutatója és oktatója. „Adolf H., Egy diktátor élete” című könyvét 2015-ben Emys Szakkönyvdíjjal tüntették ki.

Anyám emlékére

Tartalom

A vesztes	12
	64 A felemelkedő
A „Führer”	120
	184 A hadúr
A tömeggyilkos	236
	284 A barlanglakó
Az élőhalott	318
	331 Irodalom
Hivatkozások	336
	345 Névmutató
A kötetben felhasznált képek forrásai	350

Előszó

Nincs még elege mindenkinek Hitlerből?

A kérdés teljesen jogos. Adolf H., 1933 és 1945 között német diktátor ugyanis a mai napig állandó szereplője a közéletnek és a médiának. Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért van értelme egy fiatal olvasóknak szánt, modern életrajznak. Szükség is van rá, amit ugyanis napjainkban a televízió és az internet kínál, általában kevés segítséget nyújt a „Hitler-jelenség” megértéséhez. Kimondottan fiataloknak szánt Hitler-életrajz még soha nem jelent meg – ezt a hiányt szándékozik pótolni könyvem.

Az életrajzok élettörténetek kutatásának eredményei. A XIX. században ez a műfaj számított a történetírók igazi művészetének. Életrajzokat írtak, hogy rögzítsék az utókor számára egy-egy jelentős személyiség életét és munkásságát. A történelmet ugyanis a „nagy emberek” írják, gondolták akkoriban a történészek és olvasóik egyaránt.

Az életrajzok általában saját korának összefüggéseiben mutatnak be egy-egy történelmi személyiséget. Hitler esetében azonban nincs egység a történetírók között. Valóban történelmet alkotott Hitler, vagy éppen fordítva, a történelem alkotta-e meg őt? Hitler uralta-e a német társadalmat, vagy az uralta őt? Az ezekre a kérdésekre adott válaszok határozzák meg aztán a történetírás módszereit. Azok a történészek, akik a nemzeti-szocialista Németország urának és mesterének látják Hitlert, Hitler-életrajzokat írnak. Azon kollégáik, akik velük ellentétesen gondolkodnak, a német társadalom történetét írják a nemzeti-szocializmus korában – benne Hitlerrel. Márpedig az életrajz és a társadalomtörténet, legalábbis első látásra, egymást kizáró fogalmak.

Könyvem címe, „Adolf H.” arra akarja felhívni a figyelmet, hogy Hitler személyes élettörténete és politikusi működése között jelentős különbség húzódik. Sokan azt is kétségbe vonják, érdemes-e külön életrajzot írni Hitlerről. 1945 után szinte egész tudományág épült a Hitler-kutatásra, számos részletet tárva fel a diktátor életéről. Ezek a részletek mind nélkülözhetetlenek egy Hitler-életrajzhoz, önmagukban azonban nem sokat mondanak.

Sebastian Haffner, a náci időkben Németországból elüldözött jogtudós és történész Hitler személyes életének „szokatlan szegényességére” mutatott rá. A politikán kívül Hitler Haffner szemében szinte nem is létezett. Meggyőződése szerint minden, ami lényeges volt Hitler életében, beleolvad a kor történetébe. A fiatal Hitler csak a saját történelmi korát tükrözte vissza, a felnőtt Hitler már hatással is volt rá, az érettebb személyiség pedig már maga alakította. Előbb a történelem alkotta meg őt, azután ő alkotott történelmet. Csak ez az, amiről érdemes beszélni. Minden más, ami még tudható Hitler életéről, akár az 1919 előtti, akár az 1919 utáni időkről beszélünk, nem bír fontossággal az utókor számára, vélte Haffner.

Amikor a történészek a múlt felé fordulnak, kérdéseket tesznek fel, amelyekre hatással van saját koruk is. Szemléletüket az határozza meg, milyen kérdéseket tesznek, vagy éppen nem tesznek fel. Joachim Fest publicista például, akinek nagy Hitler-életrajza 1973-ban jelent meg, arra a kérdésre kereste a választ, miért követte hatalmas tömegekben a Führert az iskolázott, művelt polgárság. Fest két okát látta ennek: a polgárság lenézte „a politikát” és ennek megfelelően csak csekély mértékben érezte kötelességének a demokrácia védelmét, elsősorban azonban Hitler kiemelkedő képességei csavarták el az emberek fejét. Fest munkája „személytelen személyiségnek” láttatja Hitlert, akinek nincsenek említésre méltó tulajdonságai, ugyanakkor „politikai zseni”, s aki a háború kitörését megelőzően „a németek egyik legnagyobb államférfiúja” volt, „talán egyenesen történelmük beteljesítője”.

Valóban nagy ember lett volna Adolf Hitler? Lehet nagy ember valaki, aki olyan sok szenvedést hozott az emberiségre, mint ő? Nyilvánvalóan nem. Hitler nem „nagy ember”, hanem „nagy pusztító” volt, márpedig ez igen nagy különbség. Ian Kershaw brit történész így ír erről:

„A történelemben még soha nem kapcsolódott egyetlen ember nevéhez ilyen hatalmas mértékű pusztítás. Hitler neve joggal vonul be az örökkévalóságba a modern kori civilizáció mélyreható összeomlásának legfelsőbb szintű felbujtójaként”. Majd azzal folytatja, Hitler személye döntő volt „annak a tizenkét végzetes évnek a rettenetes eseménysorában”.

Kershaw Hitler-életrajza egy egész nemzedéknyi idővel később jelent meg Fest művénél. Kershaw elődjéhez hasonló kérdéseket tett fel, csakhogy éppen ellentétes szemszögből adott rájuk választ. Nem Hitlertől indulva jutott el a társadalomig, hanem a társadalomtól indulva jutott el Hitlerig. A német társadalom emelte fel Hitlert, aki aztán ennek a társadalomnak lett teljhatalmú ura – ezért Kershaw-t is sokkal inkább Hitler hatalomgyakorlása, mintsem Hitler személye foglalkoztatta. A németek felelősségének és erkölcsi csődjének kérdése ezzel a módszerrel kétségtelenül jobban megválaszolható, mint egy klasszikus életrajz keretei között. Az Adolf Hitler életével foglalkozó történetek számára azóta is fontos mérce Kershaw értékelése.

Csakhogy azóta is eltelt igen sok esztendő. A nemzeti-szocializmus kutatása újabb és újabb eredményeket mutat fel, az utóbbi időben elsősorban a náci állam és a rettenetes bűnök társadalmi értelmezésére és értékelésére összpontosítva. A vezető fogalom ennek során az egyik felfogásban a „népközösség”, a másikban a Holocaust.

Könyvemben Adolf Hitler élete a náci állam előtörténetébe és történetébe ágyazódik be, azaz nem pusztán a diktátor életútját szeretném bemutatni, hanem a német (és az osztrák) társadalom történelmét is a XX. század fordulóján, ahogyan a náci állam történetét is. Csak így lehetséges megmagyarázni és megérteni, hogyan és miért emelkedett fel, uralkodott, és bukott el Hitler.

Politikai életrajzként tekintve Hitler élettörténete kétségtelenül lenyűgöző. Már-már klasszikus példája a felemelkedés, tetőpont, hanyatlás és bukás ívének. Egy fiatal vesztes története, aki harminc évesen fedezi fel a politikát, egyetlen évtized leforgása alatt hatalmas és körülrajongott Führerré emelkedik, háborús vezető és tömeggyilkos lesz belőle, végül pedig egy berlini bunker mélyén önkézevel vet véget az életének.

Hitlerről és államáról számtalan könyv és tanulmány jelent már meg, egy fiataloknak szánt könyvbe azonban képtelenség beleprézselni minden adatot. Ehelyett a tudomány legújabb eredményeire alapozó, tömör ábrázolásra törekedtem.

Könyvemben elmesélni szeretném Hitler élettörténetét. A bemutatásnak ez a módja szándékom szerint lehetővé teszi olvasóim